

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์ของห้องสมุด คือ 1) เพื่อการศึกษา (Education) 2) เพื่อให้สารสนเทศ (Information) 3) เพื่อการค้นคว้าวิจัย (Research) 4) เพื่อความจรรโลงใจ (Inspiration) และ 5) เพื่อนันทนาการ (Recreation) โดยเฉพาะห้องสมุดมหาวิทยาลัยทำหน้าที่หลัก คือ สนับสนุน ด้านการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า การวิจัย และบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย (Stover, 1997) และสืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านกายภาพ ด้านหลักสูตร และมีจำนวนผู้สอนและนักเรียนที่นับวันจะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงเป็นองค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอทั้งด้านกายภาพ การจัดการและการบริการ เพื่อให้สามารถจัดการรองรับการเปลี่ยนแปลงของสถาบัน เมื่อมีการพัฒนาทางเทคโนโลยีเกิดขึ้น โดยเฉพาะเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และ เว็บเทคโนโลยี ทำให้เกิดความสะดวกในการจัดทำ และเผยแพร่เอกสารดิจิทัล รวมทั้งเอื้ออำนวยในการติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวก สามารถส่งต่อไปยังผู้รับปลายทางได้ไม่จำกัดจำนวน ห้องสมุดจึงได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยพัฒนาห้องสมุดอัตโนมัติ ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดดิจิทัล มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เว็บ 2.0 มาใช้กับงานบริการห้องสมุด ให้บริการทรัพยากรสารสนเทศสิ่งพิมพ์ และเพิ่มบริการทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วารสารอิเล็กทรอนิกส์ หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งบอกรับฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงพาณิชย์และฐานข้อมูลที่ห้องสมุดสร้างขึ้น และจัดให้มีบริการสารสนเทศออนไลน์สำหรับผู้เข้าใช้บนอินเทอร์เน็ต เป็นการเสริมสร้างให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ และข้อมูลข่าวสารของห้องสมุด นอกจากนั้นห้องสมุดยังได้จัดทำเว็บไซต์เป็นสื่อกลางในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และบริการห้องสมุด ตลอดจนเพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ และบริการห้องสมุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา และสถานที่ รวมทั้งใช้เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างบรรณารักษ์ และผู้ใช้ห้องสมุดผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ Diaz (1999) ได้อธิบายว่าเว็บไซต์ห้องสมุดเปรียบเสมือนสาขาของห้องสมุด และเว็บไซต์เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างห้องสมุด

และผู้ให้บริการ เป็นช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและบริการห้องสมุด รวมทั้งสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้โดยการใช้เทคโนโลยีใหม่ในการสื่อสาร นอกจากนี้เว็บไซต์ห้องสมุดสามารถให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับห้องสมุดที่เป็นประโยชน์ เช่น สถานที่ตั้ง วันและเวลาทำการ กฎระเบียบการใช้ รายละเอียดของทรัพยากรสารสนเทศ การติดต่อบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกาศ ข่าวสาร กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องสมุด ในส่วนของ Stover (1997) ได้แสดงความเห็นว่า เว็บไซต์ห้องสมุดสามารถสนับสนุนภารกิจของมหาวิทยาลัย 3 ประการ คือ 1) การค้นคว้าวิจัย โดยการจัดการให้มีการเข้าถึงเครื่องมือค้นหาอินเทอร์เน็ต และฐานข้อมูลฉบับเต็ม 2) สนับสนุนการเรียนการสอน โดยการจัดสรรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และจัดบริการห้องสมุดออนไลน์สำหรับผู้ใช้งาน รวมทั้งจัดทำารเชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และเว็บไซต์กลายเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการเรียนการสอน การวิจัย ให้แก่ อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัยและบุคลากรในมหาวิทยาลัย และ 3) จัดบริการแก่สาธารณะโดยการเปิดให้บุคคลภายนอกสามารถเข้าถึงรายการทรัพยากรห้องสมุด และแหล่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตที่จัดทำบริการผ่านเว็บไซต์ห้องสมุด

ปัจจุบันเพื่อให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัย สามารถพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดได้อย่างมีคุณภาพ จึงมีการกำหนดรูปแบบการออกแบบเว็บไซต์ การใส่เนื้อหาของเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเว็บไซต์ในระดับสากล เช่น UNESCO (1997) ได้จัดทำ Guidelines on Designing Web Pages for Libraries มีการกำหนดมาตรฐานในการจัดทำเว็บไซต์สำหรับห้องสมุด โดยกำหนดขึ้นเพื่อเป็นคู่มือให้ห้องสมุดสามารถออกแบบเว็บไซต์เพื่อให้มีเนื้อหาครอบคลุมในการให้บริการของห้องสมุด และสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ รวมถึงมีมาตรฐานในการนำเสนอเว็บไซต์ในทิศทางเดียวกัน หรือบางสถาบันอาจมีการกำหนดมาตรฐานในการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดเป็นของตนเอง เช่น Standards for the UC Berkeley Library Website ของมหาวิทยาลัย Berkeley ที่มีการกำหนดคู่มือในการจัดทำเว็บไซต์โดยมีการกำหนดเป้าหมายชัดเจน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเว็บไซต์ห้องสมุด อย่างไรก็ตามการพัฒนาเว็บไซต์ของห้องสมุดจะต้องสอดคล้องกับภารกิจหลัก 3 ประการของห้องสมุดมหาวิทยาลัยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และเพื่อให้เว็บเพจห้องสมุดเป็นมาตรฐานและใช้ประโยชน์เพื่อการบริการให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร จึงได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุด เช่น Clyde (1996, pp. 556-557) ได้เสนอแนวทางในการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดไว้ เช่น เว็บไซต์ห้องสมุด ควรแสดงให้เห็นภาพรวมของห้องสมุด และการบริการควรระบุที่ตั้งหรือที่อยู่ทางไปรษณีย์ของห้องสมุด มีที่อยู่จดหมายอิเล็กทรอนิกส์สำหรับติดต่อกับเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มีการเชื่อมโยงรายการทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด การเชื่อมโยงไปยังแหล่งสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ Stover (1997) และ Kroeker (1999) กล่าวว่า

เว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องมีส่วนสนับสนุนบทบาทการเรียนการสอน และการวิจัยของมหาวิทยาลัย สนองต่อนโยบายของมหาวิทยาลัย และให้บริการแก่อาจารย์และนักศึกษา Cohen and Still (1999) ได้ศึกษาเว็บไซต์ห้องสมุดเพื่อการวิจัยของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนถึงระดับปริญญาเอกพบว่า เว็บไซต์ห้องสมุดจะมีข้อมูลจำนวนมาก และมีเอกสารในระดับสูงให้บริการออนไลน์มากกว่าห้องสมุดระดับวิทยาลัย และ Clauson (1999, p. 85) ได้แนะนำว่าห้องสมุดต้องจัดทำเว็บไซต์ให้สามารถสนองความต้องการของกลุ่มผู้ใช้ทุกกลุ่ม และห้องสมุดควรศึกษาเปรียบเทียบเว็บไซต์ห้องสมุดอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้เว็บไซต์ของสถาบันให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้นผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ในประเทศไทยในขั้นต้น พบว่าเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีความหลากหลายในการนำเสนอเนื้อหา รูปแบบในการเข้าถึงรวมทั้งการให้บริการ และจากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่ามีการศึกษาวิเคราะห์เว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาบ้างแล้วในประเทศไทยแต่มีจำนวนน้อย และได้ศึกษามานานเกิน 10 ปีแล้ว เช่น งานของ จิราพร ทศนานุสิทธิ์ ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เว็บไซต์ห้องสมุด ในปี 2545 และ งานของ รูปณี สิ้นธุพงษ์ ศึกษาเกี่ยวกับเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา วิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสารบนเว็บไซต์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในปี 2543 ประกอบกับปัจจุบันเว็บเทคโนโลยีมีพัฒนาการใหม่ๆ เช่น เว็บ 2.0 อาทิ Twitter, Facebook และการพัฒนาภาษาโปรแกรมใหม่ๆ เช่น Virtual Reality Modeling Language (VRML) ซึ่งสามารถสร้างรูปเสมือนจริงในรูปกราฟฟิกสามมิติ และมีการนำมาใช้พัฒนาโปรแกรมโลกเสมือนสามมิติ Secondlife รวมทั้งการแข่งขันของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในการทำหน้าที่สนับสนุนมหาวิทยาลัยด้านการศึกษา และวิจัย จึงมีการจัดทำบริการใหม่ และมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุด รวมทั้งมีการนำเทคโนโลยีที่หลากหลายมาพัฒนารูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนผู้ใช้ในการเข้าถึงเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้า และการเรียนการสอนมากมาย อาทิ การจัดทำกรเลือกสรรสารสนเทศเฉพาะสาขา (Subject Guide) บริการสอนการใช้ห้องสมุดออนไลน์ในรูปแบบ e-Learning รวมถึงการจัดบริการที่ผู้ใช้สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบรรณารักษ์ เช่น บริการตอบคำถามออนไลน์ แบบสนทนาออนไลน์ หรือ การประชุมทางไกล และบริการอ้างอิงเสมือนดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิเคราะห์เว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เพื่อศึกษาเนื้อหา รูปแบบการจัดบริการ รูปแบบการจัดทำ องค์ประกอบในการจัดทำเว็บไซต์ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริการ โดยผลการศึกษาครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนำไปใช้ในการปรับปรุงเนื้อหา บริการสารสนเทศออนไลน์ และพัฒนาการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดให้มีคุณภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดบริการสารสนเทศออนไลน์บนเว็บไซต์ของห้องสมุด และการนำเทคโนโลยีมาให้บริการบนเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
- 2.3 เพื่อศึกษาองค์ประกอบ และการจัดทำเว็บไซต์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 116 แห่ง ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

1.3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ใช้เว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่ได้รับการ จัดอันดับจาก Webometrics Ranking of World Universities¹ โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้ตารางของ Krejcie & Morgan จำนวน 20 แห่ง ที่ได้รับการจัดอันดับ

1.3.3 วิธีการดำเนินงานการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร และผลงานวิจัย
2. สํารวจเว็บไซต์และมาตรฐานของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพัฒนา แบบบันทึกข้อมูล และแบบสอบถามผู้จัดทำเว็บไซต์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 ท่าน
3. ปรับปรุงแก้ไขแบบบันทึกข้อมูล และแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

¹ Webometrics Ranking of World Universities หมายถึง เว็บไซต์ที่มีการจัดตั้งขึ้นเนื่องจากเชื่อว่าเว็บไซต์จะเป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก และ Open Access Initiatives ซึ่งเป็น Web Publications หรือการจัดพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Publications) จะมีผลกระทบและมีการเข้าถึงได้มากกว่าสิ่งตีพิมพ์ ดังนั้น Webometrics จึงเป็นการวัดปริมาณเนื้อหาที่สร้างขึ้น เน้นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ผ่านทางเว็บไซต์ การปรากฏตัวบนอินเทอร์เน็ต และดูจำนวนการเชื่อมโยง จากเว็บไซต์ภายนอกทั่วโลกที่ทำการเชื่อมโยงมายังเว็บเพจ หรือวัดผลกระทบการอ้างอิง ตามจำนวนของการเชื่อมโยงที่ได้รับจากภายนอก (รุจเรชา วิทยายุทธภูณ, 2553)

4. ดำเนินการวิจัยโดยสำรวจเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทยแต่ละแห่งผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

5. จัดส่งแบบสอบถามผู้จัดทำเว็บไซต์แก่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มประชากรทางไปรษณีย์

6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูล แบบสอบถาม โดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

7. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลบทบาทของเว็บไซต์ห้องสมุด การจัดการบริการสารสนเทศออนไลน์ และการนำเว็บเทคโนโลยีมาใช้บนเว็บไซต์ห้องสมุด องค์ประกอบและการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย และข้อเสนอแนะ

8. เขียนรายงานการวิจัย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ได้ทราบบทบาทของเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีส่วนส่งเสริมมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

1.4.2 ได้ทราบรูปแบบการให้บริการสารสนเทศออนไลน์ และการนำเว็บเทคโนโลยีมาให้บริการบนเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย

1.4.3 ได้ทราบ องค์ประกอบ และการจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

1.4.4 สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาสำรวจเว็บไซต์มาเป็นแนวทางในการจัดการบริการสารสนเทศออนไลน์และ การพัฒนาจัดทำเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

เว็บไซต์ หมายถึง หน้าเว็บเพจหลายหน้า ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านทางไฮเปอร์ลิงก์ ส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ โดยถูกจัดเก็บไว้ในเว็ลด์ไวด์เว็บ หน้าแรกของเว็บไซต์ที่เก็บไว้ที่ชื่อหลักจะเรียกว่า โฮมเพจ เว็บไซต์โดยทั่วไปจะให้บริการแก่ผู้ใช้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หมายถึง ห้องสมุดในสถาบันการศึกษาชั้นสูงระดับมหาวิทยาลัย หรือห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในที่นี้หมายถึงห้องสมุดกลาง